

Les barraques de vinya

per Joan Bassegoda i Nonell

L'estudi de les construccions de pedra rústica – com són els murs, els bancals i les barraques de vinya – té importants antecedents.

A q u e s t tipus de construccions, que en algunes comarques catalanes segueixen fent-se en els moments presents, té un origen que es remunta, indubtablement, a la prehistòria. Els autors que s'han ocupat dels monuments megalítics mediterranis demostren la continuïtat existent entre les nuragues de Sardenya els temples maltesos i els talaiots i navetes de les Balears.

Els enterraments en coves formant tolos, tant a la prehistòria (cova de Los Millares, Almeria) com en les primeres albors històriques del Llevant mediterrani (tomba PG/779 del cementiri reial d'Ur) i a la cultura hel·làdica (tresor d'Atreu, a Micenes),⁽⁴⁾ entronquen amb les formes populars de les modestes barraques de vinya de Catalunya i del Rosselló.

És interessant considerar altres nuclis de producció d'aïtals construccions, ja que el més elemental del seu tipus de fàbrica fa que l'única condició per a ser aixecada sigui la de disposar de pedra abundant extreta directament dels camps cultivats en forma de vinya.

En el nord-oest de la Península Ibèrica hi ha nombrosos castres d'època protohistòrica i de tradició cèltica. En el seu estudi Mario Cardozo, Arquitectura Citaniense, exposa que aquest tipus de cabanes tenia tres formes possibles de cobertura, amb teula romana, amb palla i amb volta de pedra.

Els primers casos es troben en els castres romanitzats,

especialment quan la planta és rectangular. El segon tipus apareix en cases circulars o rectangulars semblants a les pallozas de Los Ancares (Lugo) i en El Bierzo (León).

El tercer tipus, amb falsa cúpula, és el que es troba a les barraques de vinya catalanes, a les “cabanes montesinhas” o “fornos de pastor” a Portugal i a les cabanes irlandeses conegudes amb el nom cèltic de “clochan”.

Cardozo estudia aquest tipus de barraques arrel de les excavacions de la Citània de Briteiros el 1937. Tot i que les cabanes excavades no disposaven de cobertura, ja des de molt antic es va creure que havien estat cobertes amb falsa cúpula, i així va quedar assentat en l'anterior conferència arqueològica de Citània de Briteiros el 1877.

A una conclusió molt diferent varen arribar Julián López García a l'estudiar la Citània de Santa Tecla de Galicia, i García Bellido amb referència al castre de Coanya, mantenint la hipòtesis de la coberta vegetal per la manca de gruix a les parets.

Malgrat això i de les opinions coincidents d'Hübner i Sarmiento, Cardozo sosté que podrien haver existit construccions de volta, deduint-ho dels textos d'Estrabó (Geografia, IV,3) quan diu dels gals: “*Domas e tabulis et cratibus construunt magnas et rotundas*”.

L'argument bàsic utilitzat

per Cardozo és, malgrat tot, l'estudi de les construccions populars supervivents. Explica l'abundància d'aquests “fornos de pastor” a les regions muntanyoses portugueses de Suajo, Gerès i Alemtejo, aquestes darreres estudiades per George Leisner, pel baró Richthofen, Krüger, Bosch Gimpera i Serra Rafols.

Una altra aportació interessant a l'estudi de les barraques de vinya és la que Marià i M. L. Vilaseca presentaren al X Congreso Nacional de Arqueologia a Maó, el 1967, amb el títol “*Les barraques de Mont-roig*”, en el que analitzen certes tipologies del sud-est de França, Catalunya i València i concretament, quatre formes típiques situades en el terme municipal de Mont-roig (Tarragona).

Vilaseca ofereix una curta, però interessant, bibliografia de la matèria pel que es refereix a Catalunya.

El doctor Agustí Mª Gibert de Tarragona i l'etnòleg Ramon Violant i Simorra (1903-1956) assenyalen l'existència d'aquestes construccions populars, però qui realment es va ocupar de la matèria in extenso fou l'arquitecte reusenc Joan Rubió i Bellver en el seu famós article “*Construccions de pedra en sec*” (1914), treball al seu torn comentat i reproduït parcialment per Lampérez, Torres Balbás i Caro Baroja.

Vilaseca explica que aquest tipus de barraques es coneix en el sud-est francès amb el nom de “bories”, a Catalunya com a “barraques” o “cocons” i a València com “mollons” o “catxerutets”.

Edificacions semblants existeixen també a La Mancha, especialment a la rodalia de

Barraca situada a prop d'Espoia, situada enmig d'un camp de blat.

Daimiel i Manzanares, on reben el nom de "bombos". L'estudi particular dels Vilaseca es refereix a quatre barraques de Mont-roig, situades a la carretera que va des d'aquest poble a Pratdip, entre els barrancs de Porquerola i Pauma Negra. Les quatre tenen planta circular i estan cobertes amb falsa cúpula i la porta està formada amb un arc parabòlic. Vilaseca dona així mateix notícia d'altres barraques situades entre les serres de Miramar i El Montmell, en el Pla de Cabra i Santes Creus; unes altres en el terme de La Riba, estudiades per Josep Iglésies, a Vilavert i en el cap de Salou. A la comunicació referida s'hi publica la planta de les quatre barraques, a més de nombroses fotografies. Pel que fa referència a les "bories", dites també "capitelles" franceses, hi ha l'estudi de Desaulle, on es suposa l'existència de més de 6.000 exemplars en aquest país, especialment a la Provença. Els "catxerutets" valencians han estat estudiats per N.P.Gómez, que va determinar la presència d'un important grup al Maestrat. A les Balears aquests edificis són freqüents a Manacor, Artà i Llucmajor, a Mallorca, i a la Mola de Maó i Bini-Ati, a Menorca, on s'anomenen també "cocons" els aljubs protegits amb falses cúpules, tots ells fortament vinculats als monuments megalítics de l'arxipèlag. Finalment, Vilaseca resumeix

les opinions dels diversos autors consultats sobre la cronologia, aspecte que apareix molt difuminat, ja que aquestes barraques de vinya es poden incloure tant dintre de monuments de temps prehistòrics com en d'altres de molt més recents, fins i tot contemporanis.

El treball de Joan Rubió i Bellver conté una important documentació gràfica i constitueix l'intent coordinador més complet sobre l'estudi de les construccions de pedra en sec. S'inicia amb les consideracions prop dels bancals i murs (*marges i parets*) i els diferents tipus constructius més o menys regulars. Segueix després l'estudi de les portes, siguin aquestes amb arc adovellat o amb simples llindes monolítiques.

Pel que es refereix a les barraques, Rubió les considera com a elements inherents a les vinyes i esmenta l'evangeli de Sant Marc quan aquest explica una paràbola de l'home que va plantar una vinya, la va envoltar, i va fer en ella una cambra i edificà una torre. Explica l'existència de barraques d'aquest tipus a la península del Sinal, anomenades pels beduïns "nauâmis" i estudiades per Flinders Petrie i per Ubach. També fa referència als famosíssims "trulli" d'Alberobello, a l'Apúlia Petrosa.

Segueix un estudi sobre les condicions mecàniques i sobre els materials utilitzats en la construcció de les barraques, especialment en la mecànica de les falses cúpules, així com les solucions de petxines per passar de la planta quadrada a la forma cònica del domo.

L'àrea estudiada per Rubió va quedar clarament delimitada per les ciutats i pobles de Tarragona, com Montblanc, Santa Coloma de Queralt i El Vendrell, i també les de Barcelona, com Calaf, Sallent, Monistrol, Collbató, Capellades i Vilafranca.

Rubió opinava que un possible focus de producció d'aquest tipus de construccions podria haver estat la zona nord del Camp de Tarragona, amb nuclis secundaris entre Igualada i Capellades, i d'altres al nord de Monistrol, al sud de Manresa,

a Creixell, Roda de Berà i Sant Vicens de Calders. A aquestes s'hi hauria d'afegir les barraques baleàriques, molt importants, i d'altres en el cap de Creus.

Quant a les localitzacions precises Rubió fa la descripció de diversos exemplars a Moles de Maó, Llucmajor, Porto Cristo, Beni-Ati i Matxani, a les Balears, i al Pla de Cabra, Alió, Santes Creus i Santa Coloma de Queralt, a Tarragona, així com Santpedor, Rodonyà, Montmell, Sant Jaume dels Domenys i Pobla de Claramunt, a la província de Barcelona.

L'estudi de Rubió conclou com un intent de classificació de barraques en deu tipus, denominats amb les lletres de la A majúscula a la J, proporcionant les plantes i seccions de moltes d'elles.

La presència de barraques de pedra en sec ve assenyalada també a les illes Canàries per Luis Diego Cuscoy, director del Museo Etnológico de Tenerife. Reben el nom de "tagoras" i són interessants les del cim de la Boca de Tauce i les de la muntanya de La Esperanza. S'utilitzen com a refugi de pastors. La sala del Consejo de la Palma (província de Las Palmas) té forma de barraca de falsa cúpula i rep el nom genèric de "tagoror", segons informació facilitada per l'arquitecte Enrique Crusat Vidal, de Las Palmas de Gran Canaria.

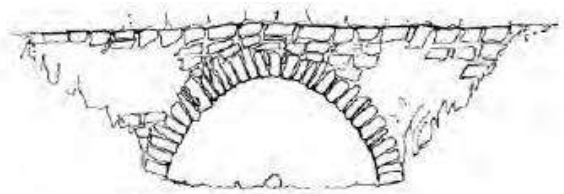
És interessant constatar també els elements complementaris de la barraca, com són el "cocó" o "coveta", indret arran de terra, a dins o a fora de la barraca, que serveix per guardar el cànter, el pou amb el seu brocal protegit moltes vegades amb cúpula i els reguerots de recollida de les aigües pluvials que les menen al pou, cisterna o aljub, després de passar per un filtre de pedres.

També pot existir l'armari o "calaix", espècie de fornícula de pedra per a objectes diversos, que es situa entre la llinda i la llosa de descàrrega situada al damunt, i que s'anomena "contrallinda".

Les barraques es formen dibuixant prèviament a terra un cercle amb un cordill o, si la barraca és petita, amb un cercle de barraló de vi o amb una llanta de carro. No es remou la terra que ha de quedar a l'interior,

Porta trapezoïdal d'una barraca d'Espoia des del seu interior.

Pont de pedra, a prop d'Espoia, de construcció recent, de directriu semicircular formant una volta de canó seguida

ja que, en fer els fonaments, es forma també com un canal circular de recollida d'aigua que permet evacuar la que podria penetrar per alguna gotera.

Els fonaments es fan de pedra en sec fins a una profunditat variable que oscil·la entre 0,60 i 1,00 m. amb la mateixa amplada que la base del mur, és a dir, entre un i dos metres.

El mur és doble fins a l'arrencada de la cúpula. Tant el mur exterior com l'interior s'aixequen en sec omplint els intersticis amb pedres petites anomenades "reploms".

L'única eina usada és la maceta. El mur té forma troncocònica i arribant on arrenca la volta es comença a treballar aquest amb lloses planes volant una pel damunt de l'altra, d'un a dos pams, segons la mida de les mateixes. Les lloses es col·loquen formant pendent cap a l'exterior amb la finalitat d'expulsar les aigües.

Coincidint amb l'arrencada de la cúpula es forma a la part superior del mur extern una filera horitzontal a modus de cornisa.

L'arrencada de la volta coincideix amb la llinda de la porta, pel damunt del qual es col·loquen les lloses en filades horitzontals. En alguns casos es pot formar la volta amb pedres irregulars, però aleshores la dificultat és més gran.

Una vegada tancada la cúpula amb una llosa plana, es reomple amb pedruscall tota la part de l'extradós des de la clau fins a la cornisa formant un con sobre el que s'hi escampa terra. A la part alta s'hi col·loca una pedra vertical anomenada "caramull" o "cimadal", en castellà "copete".

Aquestes explicacions foren

facilitades a l'autor d'aquest article per Antoni Muntadas Pascual, natural de Capellades i veí de Can Muntadas, de Vilanova d'Espoia, a la Torre de Claramunt (Barcelona), el dia 21 d'agost de 1975.

Antoni Muntadas, de 75 anys d'edat, ha construït també molts dipòsits enterrats o aljubs que tenen forma d'àmfora amb coll d'un metre de diàmetre i una profunditat màxima de 3 m.

L'excavació es realitza amb una aixada curta o una petita pala sense l'ajut d'altres instruments, i un cop aconseguida la forma buida, s'aconsegueix la seva impermeabilitat amb un arrebossat de morter de sorra i ciment ràpid al damunt del qual s'hi aplica una capa de ciment ràpid i aigua.

També explica Antoni Muntadas que si es produeix una fallada en alguna part de la barraca és necessari aterrar-la totalment i reconstruir-la des dels fonaments. Manifesta que ell va construir la seva primera barraca el 1910, un petit exemplar en el que quasi bé no hi cabia ni ell.

Una barraca petita es pot construir amb dos homes en un sol dia, però per aixecar una barraca de 12 metres de diàmetre es necessita una setmana de temps amb l'esforç de tres o quatre homes.

ESTUDI MONOGRÀFIC D'ALGUNES BARRAQUES DE VINYA

A partir dels treballs d'en Rubió i d'en Vilaseca es tenien ja bons elements per intentar un estudi més detingut d'aquest tipus de construccions, però queda encara per fer un inventari sistemàtic de totes les barraques subsistents. Aquesta tasca portarà el seu temps, ja

que és molt gran el nombre de construccions de pedra en sec, trobant-se a més moltes vegades en indrets de difícil localització i accés.

Avançant en aquesta idea del catàleg, durant el curs acadèmic 1971-1972 la Càtedra Gaudí d'Història de l'Arquitectura va encarregar a un grup d'estudiants de 5è curs un treball sobre barraques de vinya. Aquest grup estava format per Juan-José Martínez Cárcels, Salvador Belfort Prat i Albert Pujol Trulla, els dos primers actualment arquitectes col·legiats a Barcelona i el segon exercint en el Principat d'Andorra.

L'excel·lent treball realitzat per aquest equip va permetre l'ingrés a l'Arxiu de la Càtedra de plànols i fotografies de trenta construccions de pedra seca, distribuïdes per les províncies de Barcelona i Tarragona, concretament en els termes barcelonins de la Torre de Claramunt, Capellades i Mediona, i en els tarragonesos de Rodonyà, Vila-rodona, Puigpelat, Pla de Cabra i el Pont d'Armentera.

Amb aquest estudi s'aconsegueix ampliar considerablement el nombre de dades gràfiques d'aquest tipus de barraques, així com la seva exacta situació sobre el plànol, tot això amb vistes a la seva catalogació i defensa.

Aquest darrer punt és molt important, ja que l'abandonament de l'agricultura i el creixement de les urbanitzacions posen en seriós perill la supervivència de moltes d'aquestes barraques.

Quan foren estudiades per Rubió el 1913, ja moltes d'elles estaven en ruïnes i a l'actualitat

Interessant barraca de la zona d'Espoia, una de les més antigues construccions, anterior a la cèlebre fil·loxera de mitjans del segle passat.

moltes altres han desaparegut totalment en obrir-se nous camins i urbanitzacions.

Seria, per tant, molt interessant preparar un fitxer d'aquestes construccions de manera que a cada fitxa hi figurés la seva exacta ubicació, a més de les seves característiques constructives i cadastrals. Seria de gran utilitat l'ús de les fitxes IPCE (Inventari del Patrimoni Cultural Europeu), normalment utilitzades per la Comissaria Nacional del Patrimoni Artístic per a la ordenada catalogació de monuments.

En el cas present, la qualitat dels plànols de plantes i seccions realitzades pels aleshores (1971) estudiants d'arquitectura, junt amb la nitidesa de les fotografies, permeten profunditzar en l'estudi de la tectònica de les barraques.

El treball escolar de referència acaba amb una fotografia de l'Asil del Sant Crist d'Igualada, obra de Joan Rubió i Bellver (1929-30), edifici en el que es manifesta la influència de les construccions de pedra en sec. Amb aquest estil hi ha una capella amb volta de perfil parabòlic perfectament acordada amb els nombrosos exemplars que Rubió tant a fons va estudiar en el Camp de Tarragona.

Aquest tipus arquitectònic utilitzat per Joan Rubió té el seu immediat antecedent en el seu mestre Antoni Gaudí,

especialment en els viaductes del Parc Güell i en el mas de Bellesguard.

Tant Rubió com Gaudí, a l'inclinar-se cap aquest tipus d'arquitectura que podria qualificar-se com expressionista, prengueren de les barraques de vinya l'aspecte, però no la tectònica, ja que tant els viaductes del Parc Güell com de Bellesguard o l'Asil del Sant Crist estan fets a base de placats de pedra sobre murs o pilars de maó. Una cosa semblant succeeix amb algunes construccions de Henry Hobson Richardson (1838-1886), i com succeeix també a la casa de F.L. Ames a North Easton, a Massachussets (EE.UU), on es va intentar prendre el model de les tosques construccions rurals d'aquell estat.

BARRAQUES DE LA PROVÍNCIA DE BARCELONA

Termes de la Torre de Claramunt, Capellades i Mediona

1.- Barraca situada en el terme de la Torre de Claramunt (Barcelona), indret de Vilanova d'Espoia, prop de Can Pons i de Can Paisano, en un camp de blat.

Edifici exempt, de planta interior i exterior sensiblement quadrada (2,25 x 2' 39 m. i 4,29 x 4,45 m. respectivament).

És totalment exempta i ofereix una cornisa de lloses planes en ràfec separant el mur de la

cúpula. Gruix dels murs de 1 a 1'05m. a la base. Porta apallada amb lloses de pedra formant un fals arc parabòlic coronat per una llinda plana del mateix material. Alçada lliure 1,40 m.

La falsa cúpula arrenca amb un perfil parabòlic des del nivell de terra i té una alçada sota clau de 2,30m. Exteriorment la cúpula està farcida de pedres de mida petita i d'una capa de terra, on hi neixen espontàniament plantes que fixen el talús natural de les terres. L'alçada total exterior: 3,10 m. La solució del pas de la planta quadrada a la cúpula es fa mitjançant falses petxines.

2.- Terme de la Torre de Claramunt (Barcelona), indret de Vilanova d'Espoia, molt a prop de l'anterior en el mateix camp de blat.

Barraca totalment exempta, de planta circular i falsa cúpula. Està composta de la barraca pròpiament dita i d'un mur de reforç que l'envolta.

El diàmetre interior és de 3'70 m. l'exterior de la barraca és de 6,70m. i el total amb el mur de reforç és de 9,70 m.

L'alçada lliure sota clau de la falsa cúpula, 3,50 m.; llum lliure de la porta sota la llinda plana, 1'70 m., l'alçada del mur de reforç, 2,10 m. El caramull fa mig metre d'alçada.

La barraca de vinya acostuma a construir-se aprofitant les pedres que s'extreuen en llaurar la terra. En aquest cas el mur de reforç indica una extraordinària quantitat de pedra que es va preferir emmagatzemar a l'entorn de la primitiva barraca. Per arribar a la porta és necessari passar per un corredor obert en el mur de reforç en forma de dromos amb una amplada de 2 m. La porta és de volta i amida 1 m. en la seva cara externa i tant sols 0'70 m. a la interna.

El gruix del mur de reforç, 1,20 m. i gruix del mur de la barraca 1,50 m. a la base.

3.- Terme de la Torre de Claramunt (Barcelona), indret de Vilanova d'Espoia.

Prop de les anteriors (núms.1 i 2) però en un tossal en una zona erma. Amb la porta orientada al sud-oest, disposa d'un mur protector del vent, que arrenca del terç inferior del cercle, a

l'esquerra de la porta.

Diàmetre exterior, 4,94 m.; interior, 3 m. a la base. Amplada dels murs, 1 m. Porta abotzinada de 1,10 m. exterior i 0'80 m. interior. La barraca sembla ser molt antiga. La seva falsa cúpula es tanca amb una llosa plana a 2,10 m. del sòl.

4.- Terme de la Torre de Claramunt (Barcelona), indret de Vilanova d'Espoia. A prop de les anteriors (núms. 1,2 i 3) a tocar d'una feixa i a prop d'un pedregar; al seu entorn s'apilen les pedres procedents de l'esmentat pedregar.

Planta circular; diàmetre interior, 3m.; exterior, 4'95 m. Porta abotzinada de 1,60 m. d'alçada amb llinda plana i muntants parabòlics.

A prop d'aquesta hi ha un pont de pedra en sec construït ara fa uns 30 anys amb arc de mig punt i dovelles de pedra sense desbastar. Molts veïns de Vilanova d'Espoia són excel·lents constructors d'aquest tipus de fàbrica sense morter.

5.- Terme de la Torre de Claramunt (Barcelona), indret de Vilanova d'Espoia, prop de la masia de Can Serra. Planta irregular curvilínia, gruix irregular dels murs. La trobarem a tocar d'un marge. Cúpula amb alçada de clau de 2 m. porta amb llum lliure de 1'50 m.; amb llinda plana i amb una alçada de 1,30m.; cúpula coberta exteriorment amb lloses planes.

La cúpula arrenca des del sòl amb diferents plans de directriu parabòlica. Pel damunt de la llinda la forma és de planta circular.

6.- Terme de la Torre de Claramunt (Barcelona), indret de Vilanova d'Espoia.

Situada en mig d'una gran parada, té un conjunt molt complex, ja que es compon de la barraca de planta circular amb diàmetres interior de 2,25m. i exterior de 4,30, amb un gruix de parets de 1,00 m. porta amb llinda i abotzinada i un cos en forma de ferradura, annexa a cel obert de 4 m. de longitud i 2,25 m. a la boca. L'interior i els murs del cos annexa s'aixequen 2,50 m. Es troba en un defectuós estat de conservació.

7.- Terme de la Torre de

Claramunt (Barcelona) a l'indret de Vilanova d'Espoia. Graciosa barraca exempta en mig d'una parada prop de Can Paisano.

Planta circular amb un diàmetre interior de 2'50 m. i exterior de 4'75m. a la base. Alçada de la clau, 3,10 m. alçada total, 3,60 m. Porta amb llinda de 1,50m. d'alçada i 1,20 d'amplada. Presenta una cornisa de base plana i caramull format per una llosa gruixuda.

8.- Terme de la Torre de Claramunt (Barcelona) indret de Vilanova d'Espoia, tocant al camí de Can Ermengol.

Barraca semi subterrània incorporada a una feixa, sistema freqüent a la zona, ja que no sobresurt del terreny i facilita la llibertat de moviments de l'ocupant.

Planta circular de diàmetre interior 2,05 m. i exterior de 3'10 m. Porta amb llinda de 1,40m. d'alçada amb volta exterior de 1,10 m. i interior de 0,75m. La llum sota clau de la falsa cúpula és de 1,75 m.

9.-Terme de la Torre de Claramunt (Barcelona) indret de Vilanova d'Espoia, entre Can Muntadas i el nucli de Vilanova, a prop d'una altra de planta circular esfondrada.

Situada en mig del bosc, sembla ser molt antiga, de planta quadrada, amb unes mides interiors de 2,75 m. x 2'60 m. i exteriors de 4,20 m. x 4,30 m. amb cúpula de doble directriu amb una alçada de 2,75m. sota clau. Porta amb llinda d'un metre d'alçada per 1,00m. d'ample. Disposa d'un banc de pedra adossat a un mur, un nínxol o cocó i dos

orificis a modus de finestra. Té un mur adossat per a protegir-se del vent.

10.-Terme de la Torre de Claramunt (Barcelona), indret de Vilanova d'Espoia, a la vora del camí de Can Ermengol. Magnífic exemple de planta circular de grans dimensions. Diàmetre exterior, 7,30 m.; interior 4,25 m. Gruix dels murs a la base 1,50 m. Falsa cúpula amb una alçada lliure sota clau de 3,50 m. Porta de 1,00m. d'amplada per 1,70 d'alçada, amb una llinda plana formada per una llosa de mida regular.

11.- Terme de la Torre de Claramunt (Barcelona), indret de Vilanova d'Espoia, en terrenys de Can Serra.

Planta circular i grans dimensions. 6 m. de diàmetre exterior més un reforç del mur de 0,75 m.

Diàmetre interior de 4,20 m. Porta amb doble llinda de 1,60 m. d'amplada per 1,85 m. d'alçada. Llum sota clau, de 4 m. Alçada total de l'obra, 4,50 m. Coberta cònica de lloses a partir d'una corretja al final del mur troncocònic que arriba a l'alçada de 3,00m. De construcció relativament recent, està encara inacabada.

12.-Terme de la Torre de Claramunt (Barcelona), indret de Vilanova d'Espoia. Barraca de planta circular amb un mur de reforç, situada a prop de Can Muntada. Diàmetre exterior, 3,60 m. més 0'60 m. de mur de reforç. Diàmetre interior de 2,60 m. i llum lliure sota clau de falsa cúpula de 2,50 m.

Porta d'una estranya perfecció amb una llinda monolítica i

En els terrenys de "Can Serra" aquesta barraca de grans dimensions i de perfecta construcció, amb mur exterior per a contrarestar empentes.

muntants inclinats a la manera incaica. Cúpula superior a 2'00m. del sòl i coberta cònica amb caramull.

13.—Terme de Capellades (Barcelona), entre la carretera local de Vilanova d'Espoia (Km.1) i la d'Igualada a Sitges (Km.11). Barraca totalment enterrada, composta de dos cossos. S'arriba al primer per un corredor descendent (dromos) de 2 m. d'amplada amb murs de contenció al llarg de 3 m. i amb una alçada variable.

El primer, al que s'entra per una porta amb llinda monolítica de 2 m. d'alçada per 0,75m. d'amplada, amida 2 m. de llum per 2,50 m, de llarg amb murs de pedra sense desbistar i cúpula de pedres d'igual condició

de llum i 5,20 m. de llargada i la seva alçada sota clau de la volta de canó seguida és de 2,10 m. Té una porta amb llinda de 1,50 m. d'alçada per només 0,60 m. d'amplada, amb un rectangle interior de 1 m. En aquest cas es tracta d'una veritable volta.

15.—Terme de Mediona (Barcelona)

16.—Entre Can Martí i Can Orpinell, a tocar del límit de la Torre de Claramunt.

17.—Conjunt de quatre barraques en una zona molt muntanyosa i de difícil accés. Totes elles de planta circular amb falsa cúpula, perdudes a l'interior del bosc. No se'n varen aixecar els plànols però sí que se'n feren fotografies.

que a Espoia. Els portals es fan amb arc rebaixat de dovelles de pedra sense desbistar, en lloc de l'habitual llinda plana.

La falsa cúpula és idèntica als casos que hem vist anteriorment, només que la clau es forma amb pedres en forma de cunya a modus de dovella d'arc en lloc de lloses planes com es coneix a Espoia. De planta sensiblement quadrada a l'exterior amb una cantonada en quart de cercle. Amida 5,50 m. x 5,00m. i l'interior és de planta circular amb un diàmetre de 3 mts. Els murs a la part més estreta amiden 1,50 m. de gruix a la base. La porta té 1 m. d'ample per 1,75 m. d'alçada i a l'interior hi ha un cocó o armari subdividit per un prestatge de pedra.

19.—Terme de Rodonyà (Tarragona). Barraca propera a l'anterior (núm.19), a les immediacions del Mas de la Ventosa. Va ser estudiada i publicada per Joan Rubió. És de planta quadrada amb les cantoneres romes i amida 2,8 x 2,8 a l'interior i 4,10 x 4,50 m. a l'exterior. Té un annexa de 4,30 m. x 3,50 m. a cel obert. La porta amida 0,9 d'amplada i presenta un arc rebaixat de pedra. Hi ha un nínxol o fornícula a l'interior, i la seva estructura és de falsa cúpula amb un aparell molt tosc.

20.—Terme de Puigpelat (Tarragona). Barraca composta situada a prop de la Masia del Pouet, té dues estances contraposades i comunicades. Amida en total 7 x 7,60 m. però les estances només arriben a 3,30 m x 2,8 i 1,9 x 2,8 m.

Està adossada a un marge sostingut per un mur de 11,10m. El mur, paral·lel a aquest, és en realitat un terraplè tancat per dues parets, una la interior de la barraca, l'altra és la que engloba el brocal del pou. Aquest terraplè amida 7 x 2,40 m. i és necessari, ja que aquesta barraca està coberta amb una volta de canó seguit, rebaixat amb llum sota clau de 2,25 m. que produeix una empenya seriosa absorbida per una banda pel terraplè i de l'altra pel marge o feixa. L'alçada total del conjunt és de 3 m. La porta és d'arc rebaixat de pedra en sec.

21.—Terme del Pla de Cabra (Tarragona). Barraca doble

Barraca de perfecció poc usual, especialment la porta Trapezoidal.

formant un arc rebaixat.

El segon compartiment té 3,25m. de llum i 4,50 m. de llarg, i està cobert amb una volta aparellada de perfil rebaixat, composta de dovelles tallades de pedra de "tuto" (tova calissa), molt abundant a l'indret. Disposa d'una lluernia a la part final.

14.—Terme de la Torre de Claramunt (Barcelona), indret de Vilanova d'Espoia.

Barraca enterrada en forma de capella romànica. Té una planta rectangular que acaba amb un absis semicircular. Amida 3 m.

BARRAQUES DE VINYA A LA PROVÍNCIA DE TARRAGONA

Termes de Rodonyà, Vila rodona, Puigpelat, Pla de Cabra i Pont d'Armentera.

18.—Terme de Rodonyà (Tarragona). Barraca propera a la Masia Ventosa, de tipus força diferent de les estudiades en el terme de Vilanova d'Espoia. Rubió va conèixer les barraques del terme de Rodonyà i en va donar algunes dades en el seu escrit de 1914.

El tipus de pedra utilitzat és més petit i les lloses són més planes

situada molt a prop del límit amb el terme del Pont d'Armentera, al davant de Santes Creus, junt amb altres edificis semblants situats al mig d'una gran parada al davant del riu Gaià. Algunes ja foren estudiades per Rubió a la seva monografia. Té una doble estança amb una porta comuna amb arc rebaixat, un cop en el vestíbul hi ha dues portes, una d'elles de traçat parabòlic que mena a la primera estança de planta irregular, però sensiblement assimilable a un quadrat. Exteriorment amida 4,50 x 6 m. Té dos nínxols, un d'ells de forma parabòlica. L'altra estança amida exteriorment 4 x 5,50m. i interiorment és de planta circular de 3,20 m. de diàmetre. La porta està capçada amb una llinda i un enginyós arc de descàrrega. Les dues estances estan cobertes amb falsa cúpula de 3,20 i 7,75 m. d'alçada sota clau. La total exterior és de 4,50 m.

22.- Terme del Pont d'Armentera (Tarragona). Forma part del conjunt situat al davant de Santes Creus, en el límit entre el Pont d'Armentera i el Pla de Cabra.

Barraca doble formant un sol cos rectangular de 8,60 x 5,75 m. amb els xamfrans

arrodonits. Una porta d'arc rebaixat que aconduïx a un vestíbul en el que s'hi obren dues portes que menen a les dues sales de falsa cripta de 3 i 3,60 m. de diàmetre. Les seves falses cúpules es destaquen a l'exterior com tambors rematats per cons de terra.

Rubió en el seu estudi de 1914 (pàgina 104 figura 153) la qualifica de "veritable monument" i lamenta no haver pogut accedir al seu interior en estar la porta tancada. En contemplar ara la planta d'aquest edifici s'entén millor l'encertat del comentari.

23.- Terme de Vila-rodona (Tarragona), en els voltants de la Masia del Pouet, a prop del terme de Rodonyà i a la finca de Can Encinella. Segons l'afirmació d'un pastor que aconduï els autors dels plànols fins a l'indret, és la que té la cúpula més gran de la província de Tarragona. Té una planta quadrada exterior de 9 x 9 m. i circular interior amb un diàmetre de 6 m. Sembla ser que durant la seva construcció s'esfondrà tres vegades la falsa cúpula degut a les seves grans proporcions. L'alçada lliure sota clau és de 4 metres.

Aquesta petita Santa Sofia -és

notori que a Isidor de Milet i a Artemis de Tales, també els va caure tres vegades la cúpula de la basílica constantinopolitana-, tanca el present estudi.

Els autors del treball conclouen el seu comentari de la barraca gegant amb l'afirmació de que "en tota la seva immensitat aquesta volta és el més bonic que hem vist en construccions d'aquest tipus".

La simple contemplació dels plans i fotografies dona una idea molt clara del perquè de l'entusiasme despertat en tants investigadors per unes construccions aparentment sense importància i quasi totes elles perdudes en el paisatge català, fora de les rutes habituals i fins i tot fora del temps, ja que la seva datació no solament és imprecisa, sinó que sembla abraçar un dilatadíssim període de la història de l'arquitectura.

Altres estudis realitzats a l'entorn de la barraca de vinya completaran algun dia el catàleg general de les mateixes.

Són d'elogiar els esforços de mossèn Josep Batlle Maurer, pbr. Rector de Sant Salvador de Vilanova d'Espoia i del veí d'aquella localitat, en Josep Soler, que han elaborat una llista completa de les barraques del terme amb abundant material fotogràfic i topogràfic.

A Espoia encara hi ha alguns pagesos capaços de construir aquestes barraques.

Aquesta arquitectura aparentment primitiva és en sí mateixa profundament racional, com ja va fer observar Gaudí, ja que la falsa cúpula descriu la línia més semblant a la funícula de la corba de pressions, i res tindria de particular que Gaudí, que era de la terra, hagués vist i estudiat aquestes barraques tarragonines amb arcs parabòlics i cúpules sense contraforts.

La lliçó que es desprèn de l'estudi de les barraques de vinya va més enllà de l'encant enginyós i tosc de les seves formes, doncs venen a oferir una manera de procedir extremadament simple i racional que al mateix temps és estèticament considerable.

Publicat a la separata de la revista San Jorge editada per la Diputació de Barcelona, Núm. 98-99

Barcelona, desembre 1976.

Escaleta adossada al mur exterior, per tal d'accedir a la coberta, situada a Santes Creus.